

Ο ΚΡΑΤΟΥΜΕΝΟΣ ΚΑΙ Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΤΟΥ

Ποιμαντική προσέγγιση*

Τοῦ κ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ Μ. ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ

Ἀναπλ. Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

Εἰσαγωγικά

Τὸ θέμα τὸ ὁποῖο καλοῦμαι νὰ ἀναπτύξω ἐνώπιόν σας μὲ προβληματίσει καὶ μὲ προβληματίζει ἀκόμα. Ἰδιαίτερα μάλιστα, πού τῆ διατύπωσή του τὴν ἐπέλεξα ἐγὼ ὁ ἴδιος. Τὸ τηλεφώνημα τοῦ πανοσ. Ἀρχιμ. π. Δωροθέου Πολυκανδριώτη, πού μετέφερε τὴν πρόσκληση τοῦ σεβασμιωτάτου Προέδρου νὰ συμμετάσχω ὡς εἰσηγητῆς στὴν παρούσα Ἡμερίδα, μὲ βρήκε πρὸς τὸ τέλος τῶν παραδόσεών μου τοῦ ἐαρινοῦ ἔξαμήνου στὸ μάθημα τῆς *Ποιμαντικῆς Γάμου καὶ Οἰκογενείας*.

Σὲ λίγους μῆνες ἀρχίζει τὸ 1994 πού ἔχει χαρακτηρισθεῖ ἀπὸ τὸν Ο.Η.Ε. ὡς *Διεθνὲς ἔτος τῆς οἰκογενείας*. Ὁλος ὁ κόσμος θ' ἀρχίσει σὲ λίγο νὰ μιλάει γιὰ τὴν οἰκογένεια, σκέφτηκα. Γιατί νὰ μὴ προβληματίσω τοὺς φοιτητὲς μὲ μιὰ τέτοια προοπτική, μὲ μιὰ τέτοια προσέγγιση; Ἄλλοι θὰ θίξουν πρὸς εὐχάριστες πλευρὲς τῆς οἰκογενείας, εἶπα. Ἄς δοῦμε τὴν οἰκογένεια ὑπ' αὐτὴ τὴν ὀπτική γωνία. Εὐκαιρία, οἱ φοιτητὲς ἀλλὰ καὶ ὅλοι μας, ν' ἀντιμετωπίσουμε μιὰ περιοχὴ πού τὴν σκεφτόμαστε ἀλλὰ καὶ τὴν προσεγγίζουμε δύσκολα.

Τὸ χρονικὸ διάστημα ἐξάλλου μέχρι τὴ σημερινὴ ἡμέρα δὲν ἦταν πολὺ μεγάλο. Ἔπρεπε καὶ οἱ φοιτητὲς νὰ βοηθήσουν κι ἐγὼ νὰ ἐπεξεργαστῶ τὰ ἀποτελέσματα αὐτῆς τῆς συνεργασίας. Ἄλλωστε ἡ πανεπιστημιακὴ αἴθουσα στὸ χῶρο τῆς Ποιμαντικῆς Θεολογίας γίνεται ἕνα ἐργαστήριον ἔρευνας, διδασκαλίας, ἐφαρμογῶν. Τὸ Πανεπιστήμιον δὲν εἶναι ἀποκλεισμένο ἀπὸ τὴν ὑπόλοιπη κοινωνία καὶ ἡ κοινωνία ἔχει ἐλεύθερη πρόσβαση σ' αὐτό. Ἡ παρουσία ἄλλωστε ἡ δική μου καὶ τῶν συνεργατῶν μου ἀνάμεσά σας σήμερα ἀποδεικνύει τοῦ λόγου τὸ ἀληθές. Μὲ μιὰ εἰδικὴ τε-

χνικὴ δυναμικῆς ὁμάδων, πού ἐπιτρέπει τὴ συμμετοχὴ ὅλων τῶν παρευρισκομένων στὴ συζήτησή, προσπαθήσαμε νὰ ἐντοπίσουμε ὅσο ἦταν δυνατό: τὶς *διαστάσεις* τοῦ θέματος, τὰ *πρόσωπα* στὰ ὁποῖα ἀφορᾷ, τοὺς *θεσμούς* καὶ τοὺς *φορεῖς* πού ἐμπλέκονται, τὰ *προβλήματα* πού ἀνακύπτουν καὶ τὶς *λύσεις* πού εἶναι δυνατόν νὰ προσφερθοῦν. Οἱ φοιτητὲς συμμετεῖχαν μὲ ζωηρὸ ἐνδιαφέρον.

Τὰ ἀποτελέσματα αὐτῆς τῆς συζήτησης στὴν πανεπιστημιακὴ αἴθουσα πού παρουσιάζουμε σήμερα θελήσαμε νὰ σχολιάσουμε καὶ νὰ διαζωγραφίσουμε διανθίζοντας τὴν εἰσήγησή μας μὲ τὴν χρησιμοποίησιν κειμένων προερχομένων εἴτε ἀπὸ ἀλληλογραφία κρατουμένων εἴτε ἀπὸ παραγωγή πού εἶναι δυνατό νὰ χαρακτηρισθεῖ συγκαταβατικὰ ὡς *«ἐγκλειστή»* λογοτεχνία². Παρὰ τὶς ὀλοφάνερες αἰσθητικὲς τοὺς ἀδυναμίες καὶ χωρὶς καλλιτεχνικὲς ἀξιώσεις τὰ κείμενα αὐτὰ καταγράφουν σὲ βάθος μὲ τὸν τρόπο τῆς λαϊκῆς μούσας τὴν ἀθέατη ἀνθρώπινη πλευρὰ τῶν καταστάσεων πού ζοῦν οἱ συγγραφεῖς τους. Θὰ ἦταν ἀσυγχώρητο νὰ παραλείψουμε τὴ βιωματικὴ ἐμπειρία στὴν προσέγγισιν τοῦ θέματός μας.

Εἶναι καιρὸς ὅμως νὰ δοῦμε ἀπὸ κοντὰ τὰ ἐρωτήματα πού τέθηκαν καὶ τὰ προβλήματα μὲ τὰ ὁποῖα συνάπτονται.

Ποῖός εὐθύνεται;

Ἐνα πρῶτο ἐρώτημα πού τέθηκε ἦταν ἐκεῖνο τῆς *εὐθύνης τῆς οἰκογενείας* γιὰ τὴν φυλάκισιν ἑνὸς ἢ περισσοτέρων μελῶν της. Φταίει ἡ οἰκογένεια γενικά, ἡ συγκεκριμένη οἰκογένεια εἰδικότερα, πού τὰ βήματα ἑνὸς μέλους της κατευθύνονται σὲ πράξεις τέτοιες πού μοιραῖα τὸ ὀδηγοῦν στὴ φυλακὴ; Δὲν εἶναι λίγοι ἐκεῖνοι πού ἀποδίδουν εὐθύνες στὴν οἰκογένεια γιὰ τὴ χαλάρωσιν τῶν δεσμῶν, τὴν ἀποξένωσιν τῶν μελῶν της, πού ἀργὰ ἢ γρήγορα παίρνουν δρόμους πού θὰ τοὺς φέρουν στὴν παραβατικότητα, τὴν παρανομία καὶ τὸν ἐγκλεισμό στὴ φυλακὴ.

Στὸ σημεῖο ὅμως αὐτὸ εἶναι ἴσως πρῆπον νὰ διερωτηθοῦμε μὴ τυχὸν καὶ ἡ *εὐθύνη τῆς κοινωνίας*, πού βαθμιαῖα ἀποψίλωσε τὸν ἴδιό της τὸν ἑαυτὸ καὶ κατὰ συνέπεια καὶ τὴν οἰκογένεια ἀπὸ *ἀξίες* πού θὰ συγκροτοῦσαν καὶ θὰ συγκρατοῦσαν τὰ κοινωνικά μας ἤθη εἶναι μεγαλύτερη.

Ἐνα ἄλλο ἐρώτημα πού τίθεται εἶναι καὶ ἐκεῖνο πού ἀφορᾷ στὴ *διάσπαση τῆς οἰκογένειας* κατὰ τὴ διάρκεια τῆς φυλακίσεως καὶ μετὰ τὴν ἀποφυλάκιση. Ἄν μιὰ διασπασμένη οἰκογένεια ὀδηγεῖ πιθανὸν μέλη της στὴ φυλακὴ, κατὰ πόσον ἡ φυλακὴ (φυλάκιση) μπορεῖ νὰ γίνῃ ἀφορμὴ διασπάσεως τῆς οἰκογένειας μετὰ ταῦτα;

Διαφοροποίηση προβλημάτων;

Μετὰ τὰ πρῶτα ἀκολουθεῖ καὶ νέα σειρὰ ἐρωτημάτων:

Ἄραγε εἶναι τὰ ἴδια προβλήματα πού ἀντιμετωπίζει ἡ οἰκογένεια ὅταν φυλακίζεται ὁ ἄνδρας, ἡ γυναίκα, τὰ παιδιά; Ὅταν ἡ μητέρα μεγαλώνει παιδιά πού γεννήθηκαν μέσα στὴ φυλακὴ ἢ ἀναγκάζονται νὰ μεγαλώσουν μαζί της, γιατί δὲν ἔχει πού νὰ τὰ ἀφήσει; *Καὶ ποιά εἶναι* τὰ προβλήματα ἀντίστοιχα τῶν κρατουμένων, ὅταν αὐτοὶ εἶναι ἄνδρες, γυναῖκες, παιδιά;

Οἰκονομικὰ προβλήματα

Ἄσφαλώς δὲν *μιλήσαμε μόνο γιὰ οἰκονομικὰ προβλήματα*, ὅταν μάλιστα ἡ οἰκογένεια στερεῖται ἀπὸ τὴν ἔλλειψη τῶν εἰσοδημάτων πού προέρχονται ἀπὸ τὴν φυλάκιση τοῦ προστάτη καὶ μόνου ἐργαζόμενου ἄνδρα ἢ ἀπὸ ἀποζημιώσεις καὶ ἐξόφληση χρεῶν καὶ δὲν ἔχει ἄλλους πόρους. Τὰ οἰκονομικὰ προβλήματα βαραίνουν τότε στὴ ζωὴ τῆς οἰκογένειας ἐκείνης πού ὁ πατέρας συνήθως ἢ ἄλλα μέλη της φυλακίζονται. Καὶ ὅσοι σπεύδουν νὰ βοηθήσουν θὰ πρέπει νὰ ὑπολογίζονται χρήματα γιὰ τὸ νοίκι, γιὰ τὴ διατροφή, γιὰ τὰ ρούχα γιὰ τὰ φάρμακα καὶ ἄλλα χρειώδη πού πρέπει νὰ καλυφθοῦν με ἐξωθεν βοήθεια. Ἡ ζωὴ τῆς οἰκογένειας συρρικνώνεται με τὴν ἔλλειψη οἰκονομικῶν μέσων. Τὰ χρήματα δὲν ἐπαρκοῦν γιὰ τοὺς ἔξω, ἀλλὰ καὶ δὲν περισσεύουν γιὰ νὰ βελτιώσουν τὴ ζωὴ καὶ τῶν μέσα.

Κοινωνικὸ στίγμα

Οἱ ἔξω ἀντιμετωπίζουν καὶ ἄλλου τύπου προβλήματα. Ἡ φυλάκιση ἀποτελεῖ ἓνα *στίγμα κοινωνικοῦ τύπου* τόσο γιὰ τὸν ἴδιο —τὸ διαπιστώνουμε στὶς δυσκολίες πού ἀντιμετωπίζει ὡς ἀποφυλακιστέος γιὰ νὰ βρεῖ δουλειὰ ἢ κάποια θέση στὴν κοινωνία— ὅσο καὶ γιὰ τὴν ὑπόλοιπη τὴν οἰκογένεια. Οἱ γείτονες τοὺς ἀποφεύγουν, οἱ

ἴδιοι μετροῦν τὴν «καλημέρα». Οἱ συμμαθητὲς πολλὰς φορὲς ρωτοῦν πειρακτικὰ γιὰ τὸν ἀπόντα πατέρα.

Ὁ *κοινωνικὸς στιγματισμὸς* παραμένει καὶ σήμερα τόσο γιὰ τὸν ἴδιο τὸν κρατούμενο ὅσο καὶ γιὰ τὴν οἰκογένειά του, ἄσχετα ἂν ὁ σωματικὸς στιγματισμὸς μὲ πυρακτωμένο σίδερο στὸ μέτωπο τῶν καταδικαζομένων ἔχει ἀπαγορευθεῖ ἤδη ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ Βυζαντίου με τὸ αἰτιολογικὸ ὅτι «*τὸ εἶδος τοῦ προσώπου ἐπλάσθη κατ' εἰκόνα τοῦ οὐρανοῦ κάλλους*», τὸ ὁποῖο δὲν πρέπει νὰ ἀτιμάζεται³.

Ἡ *ὁμορφὴ γυναίκα τοῦ φυλακισμένου*, στὸ ὁμώνυμο ποίημα τοῦ Στρατῆ Χατζηπαναγιώτη, περιφέρεται με σκεπασμένο πρόσωπο, κανεὶς νὰ μὴ τὴ δεῖ, «μετρᾷ» τὴν καλημέρα, κρύβει τὴν ὁμορφιά της πού πλάσθηκε κατ' εἰκόνα τοῦ οὐρανοῦ κάλλους⁴.

Τὴ μέριμνα γιὰ τὴν οἰκογένειά του καὶ τοὺς ἀγαπημένους του κυρίως ὡς πρὸς τὸ κοινωνικὸ στίγμα πού μπορεῖ νὰ τοὺς προσεγγίσει, ἐκφράζει κι ὁ «ἐγκλειστος» λογοτέχνης Χαράλαμπος Τσαουσίδης στὸ ποίημα πού θυμίζει δημοτικὴ μούσα καὶ ἐπιγράφεται: *Στὴ μάννα μου*⁵.

(Συνεχίζεται)

* Εἰσήγηση στὴν Ἡμερίδα ἑστελεχῶν Ἰ. Μητροπόλεων «περὶ τῶν ἐν φυλακαῖς ὄντων», με θέμα: «Ἡ ποιμαντικὴ διακονία τῆς Ἐκκλησίας ἐν ταῖς φυλακαῖς» διαπιστώσεις-προοπτικαὶ διὰ μίαν καλύτεραν ποιμαντικὴν ἀντιμετώπιση τοῦ θέματος», πού διοργανώθηκε ἀπὸ τὴ Συνοδικὴ Ἐπιτροπὴ Θεῖας Λατρείας καὶ Ποιμαντικοῦ Ἔργου στὴν Αἶθουσα Τελετῶν τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας, τὸ Σάββατο 26 Ἰουνίου 1993. Ἡ Ἡμερίδα τελοῦσε ὑπὸ τὴν αἰγίδα τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Σεραφεῖμ.

1. Πρόκειται γιὰ τὴ μέθοδο *συζήτηση 66* γιὰ τὴν ὁποία βλ. στὸ βιβλίο μου *Ποιμαντικὴ προετοιμασία τῶν μελλονύμφων*, Ἀθήνα 1971, σ. 138-139.

2. Μικρότερα ἀποσπάσματα παραμένουν στὸ κυρίως κείμενο. Ἐκτενέστερα θὰ δημοσιευθοῦν στὸ τέλος τῆς παρούσης εἰσηγήσεως με τὴ μορφή *ἀνθολογίου*. Τὰ περισσότερα σταχυολογήθηκαν με τὴ βοήθεια τοῦ αἰδεσ. π. Ἀντωνίου Καλλιγέρη, συνεργάτη μας στὴ συγκρότηση τοῦ *Ἀρχείου Ποιμαντικῆς Γάμου καὶ Οἰκογενείας*, καὶ ἐπισημάνθηκαν στὸ περιοδικὸ «Φίλοι Φυλακισμένων» πού ἐκδίδει ὁ Σύλλογος συμπαραστάσεως κρατουμένων «Ὁ Ὀνήσιμος», ἀπὸ τὸ ὁποῖο καὶ τὰ μεταφέρουμε.

3. Θεοδοσιανὸς Κώδιξ VIII, 40,2 στὸ βιβλίο τοῦ Γ. Καψάνη, *Ἡ ποιμαντικὴ μέριμνα τῆς Ἐκκλησίας ὑπὲρ τῶν φυλακισμένων*, Ἀθήνα 1969, σ. 32.

4. Τὸ ποίημα δημοσιεύτηκε στὸ *Ἡμερολόγιο 1989* τοῦ «Ὀνήσιμου». Βλ. Ἀνθολόγιο.

5. «Φίλοι Φυλακισμένων», τεύχος 8, Ἰανουαρίου-Μαρτίου 1987, σ. 13. Βλ. Ἀνθολόγιο.

Ο ΚΡΑΤΟΥΜΕΝΟΣ ΚΑΙ Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΤΟΥ Ποιμαντική προσέγγιση*

Τοῦ κ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ Μ. ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ
Ἀναπλ. Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

Ψυχολογικά προβλήματα καὶ ἀντιμετώπιση

Τὰ ψυχολογικά προβλήματα καὶ γιὰ τὶς δύο πλευρὲς εἶναι ἀρκετά. *Αἰσθήματα μειονεκτικότητος, μοναξιά, στέρηση τῆς οἰκογενειακῆς θαλαπωρῆς καὶ στοργῆς, πόνος.* Οἱ φίλοι ἀπομακρύνονται. Μετὰ ἀπὸ μιὰ ἔκρηξη ἐνδιαφέροντος, πιθανὸν στὴν ἀρχή, ὅλα τελματώνονται καὶ ἡ οἰκογένεια καλεῖται νὰ λύσει μόνη τῆς τὰ προβλήματα ἀλλὰ καὶ νὰ συμπαρασταθεῖ καὶ στὸν κρατούμενο, ἂν σὲ πολλὲς περιπτώσεις δὲν τὸν ἐγκαταλείψει στὴν τύχη του γιὰ τὸ κακὸ ποὺ τῆς ἔκανε.

Γράμματα φυλακισμένων σκιαγραφοῦν αὐτὴ τὴν κατάσταση:

«Ἀγαπημένε ἐξάδελφε, ἐγὼ περνᾶω δύσκολες στιγμὲς, διότι ἀντιμετωπίζω σοβαρὰ οἰκογενειακὰ προβλήματα ποὺ δὲν μπορῶ νὰ ἐπιλύσω ἀπὸ ἐδῶ, ἀλλὰ μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ, ἐλπίζω νὰ τὰ ξεπεράσω. Ζωγραφίζω, γράφω, διαβάζω ὅπως πάντα»⁶.

Ἄλλος πάλι γράφει:

«Τώρα στὴ φυλακὴ κανεὶς δὲν μὲ θυμάται. Μόνο ὁ πατέρας μου ἔρχεται γιὰ νὰ μοῦ φέρνει κανένα περιοδικὸ ἢ τσιγάρα. Τὴ μάνα μου τὴν ἔστειλα στὸν τάφο μὲ τὴ συμπεριφορὰ μου. Μοῦ τόλεγε ποῦ θὰ καταλήξω καὶ μὲ συμβούλευε, μὰ ποῦ ν' ἀκούσω ἐγώ! Ἦθελα ν' ἀνέβω ψηλά μονομιᾶς»⁷.

Στὶς ὁμορφες στιγμὲς τῆς συμπαράστασώς ἐκ μέρους τῆς οἰκογένειας ἐγγράφεται καὶ ἡ περίπτωση τῶν γονέων ἐνὸς φυλακισμένου ποὺ μετακόμισαν ἀπὸ Ἀθήνα σὲ Ναύπλιο γιὰ νὰ εἶναι κοντὰ στὸ παιδί τους κατὰ τὴ διάρκεια τῆς δεκαετοῦς δοκιμασίας του ὕστερα ἀπὸ τὴν παρορμητικὴ δολοφονία τῆς συζύγου του.

Οἱ γονεῖς αὐτοὶ μοῦ θυμίζουν τὶς γυναῖκες

τῶν ἐξόριστων στὴ Σιβηρία ποὺ ἀκολουθοῦσαν τοὺς ἄντρες τους καὶ διέμεναν κοντὰ τους στοὺς τόπους ἐξορίας γιὰ νὰ τοὺς ὑπηρετοῦν καὶ νὰ τοὺς προσφέρουν ὕλικὴ καὶ πνευματικὴ τροφή, ποὺ περιγράφει ὁ Ντοστογιέφσκι καὶ ποὺ ἐφάρμοζαν τὸ τοῦ Ἀπ. Παύλου «μνησκεσθε τῶν δεσμίων ὡς συνδεδεμένοι» (Ἐβραίουσ 1γ' 3), ποὺ κατὰ τὸν Θεοδώρητο σημαίνει: «κοινωνεῖτε διὰ τῆς συμπαθείας καὶ προσφόρου θεραπείας», σὰν νὰ ἦσαν καὶ σεῖς κρατούμενοι μαζί τους⁸.

Εἶναι ἀλήθεια ὅτι ὁ ἀποχωρισμὸς εἶναι ἕνας ἄλλος θάνατος ποὺ προξενεῖ πολὺ πόνο. Καὶ αὐτοὶ ἀκόμα οἱ «ἀνάλητοι», ὅπως τοὺς χαρακτηρίζουμε, ἄνθρωποι, αἰσθάνονται αὐτὸν τὸν πόνο καὶ τοῦ ἀποχωρισμοῦ καὶ τοῦ θανάτου.

Ἐναφέρω σὰν πολὺ χαρακτηριστικὲς γιὰ τὴν περίπτωσή μας τὶς φράσεις ποὺ περιέχονται σὲ *μῆνυμα* τῆς ἐφημερίδος κρατουμένων ποὺ ἔχει τὴν ὀνομασία «δυνάμενος» πρὸς τὴν οἰκογένεια τοῦ Ἀντιεισαγγελέως Δημήτρη Τσεβᾶ ποὺ πέθανε πρόσφατα. Ἐκεῖ, στὸ ἐπιγραφόμενο κείμενο *Στὴ σορὸ τοῦ Τσεβᾶ*, προσεγγίζουν τοὺς δύο πόνους καὶ ἐκφράζουν τὴ συμπάθειά τους⁹.

«Ξεφεύγοντας ἀπὸ τὰ εἰωθότα, ἐμεῖς ἐκφράζουμε ἀπλὰ καὶ μόνο τὴ συμπαράστασή μας στοὺς οἰκείους του, ἀπὸ τοὺς ὁποίους πραγματικὰ θὰ λείψει.

Τὸ αἰφνίδιο τοῦ θανάτου του, αὐξάνει ἔτι πλέον τὸν πόνο τους, καὶ ὅλοι ἐμεῖς γνωρίζουμε τί θὰ πεῖ πόνος γιὰ μᾶς καὶ τοὺς δικούς μας.

Κουράγιο λοιπόν...».

Τὶς περισσότερες φορές ὁ μακροχρόνιος ἀποχωρισμὸς ἔχει ἀντίκτυπο στὶς ψυχολογικὲς σχέσεις τῶν μελῶν τῆς οἰκογένειας. Τὰ παιδιά χάνουν τὴν εἰκόνα τοῦ πατέρα, δημιουργεῖται

* Συνέχεια ἀπὸ τὴ σελ. 297 τοῦ ὑπ' ἀρ. 14 τεύχους.

ένα μεγάλο κενό. Μια φράση σ' ένα γράμμα μπορεί ν' αποτελέσει «προειδοποιητικὸν ἤχον κώδωνος». «...Τὰ παιδιά, σιγά-σιγά χάνουν τὴν εἰκόνα σου...» ἔγραφε ἡ γυναίκα του στὸν Ἀλέξη Σεβαστάκη ἐκτοπισμένο συγγραφέα στὴ Γυάρο κατὰ τὴ διάρκεια τῆς δικτατορίας. Ὁ πόνος ἦταν μεγάλος. «Ἡ ὀδύνη ἀπὸ τὴ χαμένη ἐπικοινωνία, ἡ ἀγωνία γιὰ τὴ λησμονιά, τὸν ἔφεραν στὸ χῶρο τῆς δύσκολης τέχνης τῆς παιδικῆς λογοτεχνίας. Νὰ γράφει καὶ νὰ εἰκονογραφήσει μιὰ ὀλόκληρη σειρὰ πέντε παιδικῶν βιβλίων γιὰ νὰ μιλήσει στὰ παιδιά του, νὰ τοὺς πεί ὅτι εἶναι ἐδῶ, κοντὰ τους, μαζί τους μ' ἕναν ἄλλο τρόπο παρουσίας»¹⁰.

Ὅλοι ὅμως οἱ κρατούμενοι δὲν ἔχουν οὔτε τὸ χάρισμα οὔτε τὴς εὐκαιρίας. Εἶναι ἀλήθεια, ὅτι γιὰ πολλοὺς ἡ φυλακὴ ὑπῆρξε εὐκαιρία ν' ἀνακαλύψουν κρυμμένα τάλαντα καταχωνιασμένα ποὺ μπόρεσαν «σκάπτοντες ἔνδον» νὰ τὰ καλλιεργήσουν καὶ νὰ τὰ ἀναπτύξουν.

Σεξουαλικὴ ζωὴ

Σοβαρὰ ψυχολογικὰ ἀλλὰ καὶ ἄλλα προβλήματα δημιουργεῖ καὶ ἡ μακροχρόνια *στέρηση τῶν σεξουαλικῶν σχέσεων τῶν συζύγων* καὶ γενικὰ τῶν κρατουμένων. Δὲν χρειάζεται νὰ ἐπιμείνω γιὰ τοὺς κινδύνους ποὺ ἐμφωλεύουν καὶ τοὺς πειρασμοὺς ποὺ ἀντιμετωπίζουν τὰ ἐκτὸς τῆς φυλακῆς μέλη ἀλλὰ καὶ οἱ κρατούμενοι μὲ τὴς χίλιες δυὸ πιέσεις καὶ καταναγκασμοὺς ποὺ ὑφίστανται ἀπὸ ἄλλους ἢ ἄλλες κρατούμενες γιὰ νὰ ὑποκύψουν τελικὰ στοὺς ἐκβιασμοὺς καὶ τὴ βία.

Ὅλ' αὐτὰ εἶναι γνωστὰ πράγματα, ἄσχετο ἂν ἀποφεύγουμε νὰ μιλάμε καὶ καταντοῦν «οὐ φωνητὰ». Σὲ πολλὲς χώρες ἀρχίζει ν' ἀντιμετωπίζεται τὸ πρόβλημα μὲ τὴν καθιέρωση σὲ ἰδιαίτερο χῶρο τῶν φυλακῶν «συναντήσεως» τῶν συζύγων. Ἡ καθιέρωση τελευταία ἀδειῶν ἐξόδου σὲ κρατουμένους μπορεῖ νὰ θεραπεύσει σὲ κάποιον βαθμὸ τέτοιου εἴδους ἀνάγκες.

Διατήρηση τῶν οἰκογενειακῶν δεσμῶν

Ὅπωςδήποτε ἢ σὲ ὁποιαδήποτε μορφὴ διατήρηση τῶν οἰκογενειακῶν δεσμῶν κατὰ τὴν περίοδο τῆς φυλακίσεως εἶναι ἕνα σπουδαῖο ἔρεισμα, στὸ ὁποῖο μπορεῖ νὰ βασιστεῖ ἡ ἐπανένταξη τοῦ ἀτόμου μετὰ τὴν ἀποφυλάκισή του στὴν ἴδια του τὴν οἰκογένεια¹¹. Ἐπισκέψεις, ἀλληλογραφία, κάλυψη ἀναγκῶν, μικρο-

δωράκια στὰ ὁποῖα θὰ ἀποτυπώνεται ὄση στοργὴ ἀπόμεινε, εἶναι μέσα ποὺ διατηροῦν, ἰσχυροποιοῦν καὶ ζωογονοῦν τὸν ὑπάρχοντα σύνδεσμο ἢ ἕναν δεσμὸ ποὺ ἔχει κλονιστεῖ. Τὰ δεσμὰ τῆς φυλακῆς εἶναι δυνατὸν νὰ σφυρηλατήσουν ἕνα νέο δεσμὸ ὅσο δύσκολο μπορεῖ νὰ φαίνεται αὐτὸ ἐκ πρώτης ὄψεως.

Παρόμοιες δυσκολίες ἀντιμετωπίζουν ἄλλωστε καὶ οἰκογένειες ποὺ εἶναι ἀναγκασμένες νὰ ζοῦν χωριστὰ γιὰ μακρὸ χρονικὸ διάστημα εἴτε λόγῳ ἐπαγγελματικῶν συνθηκῶν (μεταναστῶν, ναυτικῶν, στρατιωτικῶν) εἴτε λόγῳ προσωρινῆς ἢ μονιμότερης διαταραχῆς τῶν σχέσεων μεταξὺ τῶν συζύγων (σύζυγοι ἐν διαστάσει, χωρισμὸς ἀπὸ κοίτης καὶ τραπέζης) εἴτε λόγῳ ἄλλων αἰτιῶν ποὺ παρουσιάζονται στὴ ζωὴ τους. Χωρὶς νὰ ταυτίζουμε τὰ προβλήματα εἶναι ἐν τούτοις δυνατὸν νὰ τὰ πλησιάσουμε καὶ νὰ τροχιδρομήσουμε ἀνάλογες λύσεις.

Εἶναι ὅμως πάρα πολλὲς φορὲς πολὺ *δύσκολη ἢ διατήρηση* τῶν οἰκογενειακῶν δεσμῶν κατὰ τὴ διάρκεια τῆς φυλακίσεως. Εἴτε λόγῳ ἀρνήσεως καὶ τῶν δύο πλευρῶν νὰ διατηρήσουν τὴν ἐπαφὴ τους, εἴτε λόγῳ μονομεροῦς διακοπῆς ὀφειλόμενης στὴν ἀρνήση τῆς μιᾶς ἢ τῆς ἄλλης πλευρᾶς.

Βέβαια στὶς περιπτώσεις αὐτὲς ξέρουμε ὅτι ὑπάρχουν μεσολαβήσεις συγγενικῶν καὶ φιλικῶν προσώπων, διαφόρων γνωστῶν, χωρὶς πάντοτε θετικὸ ἀποτέλεσμα.

(Συνεχίζεται)

6. «Φίλοι Φυλακισμένων», τεύχος 16, Ἰανουαρίου-Μαρτίου 1989, σ. 13.

7. «Φίλοι Φυλακισμένων», τεύχος 12, Ἰανουαρίου-Μαρτίου 1988, σ. 8.

8. Στὸ βιβλίο τοῦ Γ. Καψάνη 1969, σ. 18, ὑπόσημ. 5.

9. Ἡ ἐφημερίδα ἐκδίδεται ἀπὸ τὴν ὁμάδα κοινωνικῆς ἐργασίας τῆς δικαστικῆς φυλακῆς Κορυδαλλοῦ. Τὸ *μῆνυμα* βλ. στὸ τεύχος 6, Μαρτίου-Ἀπριλίου 1993, σ. 7.

10. Βλ. συνέντευξή του στὸ ἀφιέρωμα τοῦ περιοδικοῦ «Διαβάζω» *Βιβλίο καὶ φυλακὴ*, τεύχος 99, 25.7.1984, σ. 47-48.

11. Γενικότερα εἶναι πολὺ σημαντικὴ ἡ ἐπικοινωνία τῶν κρατουμένων μὲ τὸν ἔξω ἀπὸ τὴν φυλακὴ κόσμος. Βλ. Ἡλία Δασκαλάκη, *Μεταχείριση ἐγκληματιῶν*, Ἀθήνα-Κομοτηνῆ, Ἐκδ. Ἄντ. Ν. Σάκκουλα, 1985, σ. 66-70 καὶ Γ. Καψάνη, 1969, σ. 167-168.

Ο ΚΡΑΤΟΥΜΕΝΟΣ ΚΑΙ Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΤΟΥ

Ποιμαντική προσέγγιση*

Τού κ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ Μ. ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ

Άναπλ. Καθηγητού του Πανεπιστημίου Αθηνών

Οικογενειακό - εκκλησιολογικό μοντέλο διαποίμανσης

Έδώ πρωτεύουσα θέση και πρωταγωνιστικό ρόλο μπορεί να διαδραματίσει ή Έκκλησία¹², ή όποια όταν χαρακτηρίζει την οικογένεια ως μικρή εκκλησία επιφυλάσσει για τον έαυτό της το ρόλο της μεγάλης οικογένειας. Είτε το θέλουμε είτε όχι το εκκλησιολογικό μοντέλο είναι, αν μου επιτρέπεται την έκφραση, «οικογενειακό-οικογενειοκρατικό».

Ο Θεός είναι Πατέρας· Υιός είναι ο Λόγος του Θεού· ή Έκκλησία χαρακτηρίζεται ως «Μήτηρ Έκκλησία», Η Παναγία μας δεν είναι μόνο Μητέρα του Θεού αλλά και μητέρα όλων μας. Ο Ιερέυς χαρακτηρίζεται ως πατήρ, ή ήγουμένη ως μητέρα και ή πρεσβυτέρα καλείται στη Ρωσία μητερούλα. Βρισκόμαστε πράγματι μπροστά σ' έναν «οικογενειακό άστερισμό» όταν θελήσουμε να περιγράψουμε τις μεταξύ των χριστιανών σχέσεις μέσα στην Έκκλησία. Ήξάλλου, όχι τυχαία καλούμεθα αδελφοί και αδελφές εν Χριστώ, με πρωτότοκο αδελφό τον ίδιο τον Κύριο.

Οι συνέπειες: Άναπληρωματικότητα

Αυτό βέβαια συνεπάγεται όρισμένες υποχρεώσεις αλλά και δικαιώματα. Και ό επίσκοπος και ό ιερείς και τὰ μέλη τής ένορίας αναλαμβάνουν ή πρέπει να αναλάβουν έστω και άναπληρωματικά τὸ ρόλο τής οικογένειας. Αὐτή ή μεγάλη οικογένεια αναλαμβάνει να θεραπεύσει τὰ άσθενή και να άναπληρώσει τὰ ελλείποντα τής μικρής. Αὐτό δεν σημαίνει να αντικαταστήσει ή να υποκαταστήσει τή φυσική οικογένεια. Θα προσπαθήσει να άναπληρώσει αλλά και να υπομνήσει στη μικρή οικογένεια, που αὐτή τή στιγμή περνά μία δοκιμασία, ότι

ή θέση της είναι, και όταν άποκατασταθούν όι σχέσεις της και έλευθερωθούν τὰ φυλακισμένα μέλη της, μέσα στη μεγάλη οικογένεια τής Έκκλησίας. Υπ' αὐτή τήν όπτική γωνία όποιαδήποτε παροχή βοήθειας και ποιμαντική συμπαράσταση θεμελιώνεται εκκλησιολογικά και άνοίγεται στις διαστάσεις τής Έκκλησίας.

Δύο συγκλονιστικές μαρτυρίες

Όραιότερη διατύπωση τών σχέσεων που άναφέρομε δεν θα μπορούσαμε να βρούμε άπ' αὐτήν που ό Σπύρος Μ., πρῶην κρατούμενος στὸν Κορυδαλλό, κατέγραψε ποιητικά: Άπ' τήν καρδιά του στὸν πάτερ Κωνσταντίνο! τὸν ιερέα τών φυλακῶν¹³.

Άφήνω σέ σᾶς να δείτε τις συναρτήσεις. Εὐλογημένη ὥρα και για τὸν κρατούμενο που έμαθε άπό τήν αρχή τί σημαίνει σχέση με τὸν πατέρα μέσω του Πνευματικού Πατέρα και πὸ πέρα ακόμα σχέση με τὸν Οὐράνιο Πατέρα, αλλά που γνώρισε και τή θέση του αδελφου που τὸν συνοδεύει στους δρόμους τής πόλης στη συνέχεια, και τή σχέση του με τὸν Μεγάλο Άδελφό, τὸν Λυτρωτή Χριστό. Εὐλογημένη, όμως, ὥρα και για τὸν κληρικό, που του δίδεται ή χάρις να εκπληρωθεί ή υπόσχεση πατρότητας που παίρνει με τήν ιερωσύνη του και να μη μείνει άνεκπλήρωτη νοσταλγία¹⁴.

Επιτρέψτε μου, όμως, πριν κλείσω τήν εισήγησή μου, να σᾶς διαβάσω ένα εκτενέστερο συγκλονιστικό κείμενο που αναφέρεται σ' ένα γεγονός διαδραματιζόμενο στο περιθώριο μίας ιστορίας, που όμως τελικά γίνεται τὸ κέντρο και προσανατολίζει τὰ βήματα τών ήρώων αλλά και τὰ δικά μας σε νέους όρίζοντες. Είναι αὐτό τὸ ελάχιστο που κάποια στιγμή μπορούμε να προσφέρουμε στους ελάχιστους, άσημους, αδελφούς μας, που αν δεν είναι τὸ μέγιστο είναι τὸ ένα επάναγκες, είναι τὸ «ένος δέ

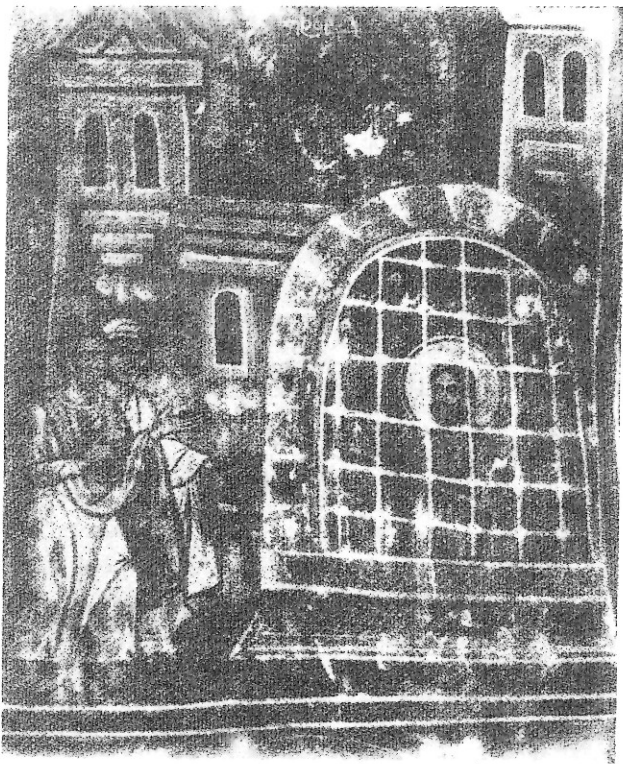
* Συνέχεια από τή σελ. 313 του ύπ' άρ. 15 τεύχους.

ἔστι χρεία», γιὰ τὸ ὅποιο μᾶς μίλησε ὁ Κύριος (Λουκά ι' 41). Ἡ ἀνάγνωση τοῦ κειμένου τὸ φιλι τῆς συγγνώμης εἶναι συναρπαστική¹⁵.

Καὶ στὸ στιγμιότυπο αὐτό, σὰν ἀντίλαλο τῶν φυλακῶν, βλέπουμε τὸ φιλι τῆς συγγνώμης νὰ φιλιώνει τοὺς ἐντὸς καὶ τοὺς ἐκτὸς καὶ νὰ συμφιλιώνει τὸν ἄνθρωπο μὲ τὸν ἑαυτό του καὶ μὲ τὸ Θεὸ καὶ νὰ μᾶς τοποθετεῖ γεωμετρικὰ ἐπὶ τὰ αὐτά, αὐτὰ ποὺ ἔχουμε νὰ κάνουμε γιὰ νὰ προχωρήσουμε στὴ ζωὴ καὶ νὰ προχωρήσουν καὶ ἄλλοι μαζί μας.

Ἱστορία καὶ προοπτικὲς

Ἡ Ἐκκλησία μας, ὅπως εἶναι γνωστό, φρόντισε πάντοτε τόσο γιὰ τοὺς φυλακισμένους ὅσο καὶ γιὰ τὶς οἰκογένειές τους ὑπακούοντας στὴ ρῆση τοῦ Κυρίου «ἐν φυλακῇ ἤμην καὶ ἦλθετε ἢ οὐκ ἦλθετε πρὸς με» (Ματθ. κε' 36, 43). Ὁραϊα ἀποτύπωση αὐτῆς τῆς μέριμνας βλέπουμε καταγεγραμμένη καὶ στὴν πρὸ 25ετίας λίαν ἀξιόλογη διδακτορικὴ θεολογικὴ διατριβὴ τοῦ καθηγουμένου τῆς Ἱ. Μονῆς Γρηγορίου τοῦ Ἁγίου Ὁρους πανοσ. Ἀρχιμ. π. Γεωργίου Καψάνη, Ἡ ποιμαντικὴ μέριμνα τῆς Ἐκκλησίας ὑπὲρ τῶν φυλακισμένων¹⁶.

«Ἐν φυλακῇ ἤμην καὶ ἦλθετε πρὸς με» (Ματθ. κε' 36).
«Εἶδες γάρ, τὸν ἀδελφόν σου, εἶδες τὸν Θεόν σου»
(Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς).

Ἀπὸ τότε ἔχουν καταγραφεῖ σὲ ἄρθρα καὶ σὲ βιβλία πολὺ ἀξιόλογα πράγματα. Ἔχουν ἀποτυπωθεῖ ὁμως καὶ στὴν προσωπικὴ ἱστορία πολλῶν ποὺ ἔχουν ἀναλωθεῖ στὴ διακονία αὐτῇ, πολλὲς ἱστορίες καὶ ἐμπειρίες βοηθείας. Εἶτε σὲ ἐπίπεδο ἀτομικὸ κληρικῶν καὶ λαϊκῶν, εἶτε ἐνοριῶν, εἶτε συλλόγων ποὺ παραστέκονται στὸ ἔργο τῆς Ἐκκλησίας καὶ λαμβάνουν πρωτοβουλίες ποικίλης φύσεως, ὑπάρχουν δεδομένα ποὺ μποροῦν ὄχι μόνο νὰ μᾶς ικανοποιήσουν ἀπολογιστικὰ γιὰ τὸ τί ἔχει γίνει, ἀλλὰ καὶ νὰ μᾶς καθοδηγήσουν γιὰ τὸ τί ἀκόμα μπορεῖ νὰ γίνει. Στὰ πρόσωπα αὐτὰ ἀνήκετε ἀσφαλῶς καὶ σεῖς.

Αὐτές, λοιπόν, τὶς ἐμπειρίες ἀπὸ τὴ μέχρι τώρα πράξη σας, τοὺς προβληματισμούς σας πάνω σ' αὐτές καὶ τὶς δυσκολίες ποὺ συναντήσατε, ἀλλὰ καὶ τυχὸν προτάσεις σας γιὰ τὴν ὑπέρβαση αὐτῶν τῶν δυσκολιῶν καὶ γιὰ ἄμεση ἐπέμβαση θὰ παρακαλοῦσα, στὴ συζήτηση ποὺ θὰ ἀκολουθήσει, νὰ καταθέσετε¹⁷, ὥστε ὅλοι νὰ φύγουμε ἐμπλουτισμένοι ἀπὸ γόνιμη ἀνταλλαγὴ ἀπόψεων μὲ τὴν εὐκαιρία ποὺ μᾶς ἔδωσε σήμερα ἡ Ἱ. Σύνοδος μὲ τὴν πρωτοβουλία τῆς Συνοδικῆς Ἐπιτροπῆς Θείας Λατρείας καὶ Ποιμαντικῆ Ἔργου στὴν παρούσα Ἡμερίδα, ποὺ μὲ τόση ἐπιμέλεια προετοίμασε ἡ Ὁργανωτικὴ Ἐπιτροπὴ.

12. Ὅχι, βέβαια, μόνο στὴν πρόνοια ὑπὲρ τῶν οἰκογενειῶν τῶν φυλακισμένων γενικῶς, ἀλλὰ καὶ στὸν μόλις ἀναφερθέντα μεσολαβητικὸ ρόλο. Βλ. γιὰ παράδειγμα στὸ βιβλίο τοῦ Γ. Καψάνη 1969, σ. 189, τύπο ἐπιστολῆς τοῦ ἱερέα τῶν φυλακῶν πρὸς μητέρα ποὺ ἀρνεῖται νὰ ἐπικοινωνήσῃ μὲ τὸν γιό της· γιὰ τὴν πρόνοια ὑπὲρ τῶν οἰκογενειῶν στίς σ. 170-171.

13. Ἐλπίζουμε νὰ μὴν προσκρούσουμε στὴ σεμνότητα τοῦ π. Κωνσταντίνου Κωσταρέλλου, ἐφημερίου τῶν Δικαστικῶν Φυλακῶν Κορυδαλλοῦ ἀναφέροντας τοὺς στίχους αὐτοῦς. Τὸ κείμενο δημοσιεύτηκε στοὺς «Φίλους Φυλακισμένων», τεύχος 16, Ἰανουαρίου-Μαρτίου 1989, σ. 12. Βλ. Ἀνθολόγιο.

14. Ὑπαινισσόμαστε τὸ τελευταῖο βιβλίο τοῦ παπα Φιλοθέου Φάρου μὲ τὸν χαρακτηριστικὸ ὑπότιτλο: «Κλήρως, Ἡ ἀνεκπλήρωτη ὑπόσχεση πατρότητος, Νέα Σμύρνη, Ἐκδ. Ἀκρίτας, 1992, 332 σ.

15. Δημοσιεύτηκε στοὺς «Φίλους Φυλακισμένων», τεύχος 6, Ἰουλίου-Σεπτεμβρίου 1986, σ. 11-12. Βλ. Ἀνθολόγιο.

16. Ἀθῆναι 1969, 200 σ. Ἡ τοιχογραφία ἀπὸ τὸν Ἱ. Ναὸ Ἁγίου Νικολάου Μυστρά ἀναδημοσιεύεται ἀπὸ τὴ σ. 5 τοῦ βιβλίου.

17. Ἡ πρόσκληση γιὰ «καταθέσεις» ἰσχύει ἀκόμη. Μποροῦν οἱ κληρικοὶ μας νὰ στείλουν «ποιμαντικὰ στιγμιότυπα» ἀπὸ τὴ διακονία τους στίς φυλακὲς καὶ προτάσεις γιὰ τὴ βελτίωση τῶν συνθηκῶν διαπομπάσεως τόσο τῶν κρατουμένων ὅσο καὶ τῶν οἰκογενειῶν τους.

Ο ΚΡΑΤΟΥΜΕΝΟΣ ΚΑΙ Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΤΟΥ 'Ανθολόγιο «έγκλειστης» λογοτεχνίας

Τοῦ κ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ Μ. ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ
Ἀναπλ. Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

Η ΟΜΟΡΦΗ ΓΥΝΑΙΚΑ ΤΟΥ ΦΥΛΑΚΙΣΜΕΝΟΥ

Θυμάσαι, πού διαβαίναμε,
πιασμένοι χέρι - χέρι,
εὐτυχισμένοι καὶ οἱ δυὸ
στοῦ ἔρωτα τ' ἀστέρι;

Στὰ μάτια σὰν μὲ κοίταζες
«εἶσαι ὀμορφη πολὺ»
μοῦ ἔλεγες περήφανος
καὶ μοῦ ἴδινες φιλί.

Κι ὕστερα παντρευτήκαμε.
Καὶ κάναμε παιδάκι.
Καὶ δούλευες καὶ δούλευα
μὲ φλογερὸ μεράκι.

Μὰ ἦλθ' ἡ ὥρα ἡ κακὴ.
Μᾶς τοάκισεν ἡ μπόρα.
Ἐσὺ μέσα στὴ φυλακὴ,
κι ἐγὼ ἀπ' ἔξω τώρα.

Μονάχη, μὲ τὸ γιόκα μας.
Στενάζω νύχτα - μέρα.
Ἐγὼ χωρὶς τὸ ταῖρι μου
κι ὁ γιὸς χωρὶς πατέρα.

Ἐσκέπασα τὸ πρόσωπο,
κανεὶς νὰ μὴ μὲ δεῖ.
Παλεύω μὲ τὴ μοναξιά.
Μοχθῶ γιὰ τὸ παιδί.

Σὰν βγαίνω μὲς τὴ γειτονιά
μετρῶ τὴν «καλημέρα».
Μόν' στὸ παιδί μας τ' ἄλλα παιδιά,
μιλοῦν γιὰ τὸν πατέρα.

Ὅμως ἐλπίζω στὸ Θεό.
Προσεύχομαι πολὺ,
Νὰ ἔλθ' ἡ ὥρα νὰ σὲ ἰδῶ
στὴν πατρικὴ αὐλή.

Στρατῆς Χατζηπαναγιώτης

ΣΤΗ ΜΑΝΝΑ ΜΟΥ

Μάννα, μὴν ἔλθεις στὸ κελλί
ποτὲ νὰ μὲ ζητήσεις.
Ἔτσι πῶς μὲ κατάντησαν
δὲν θὰ μ' ἀναγνωρίσεις.

Κουρέλι μ' ἔκαναν φρικτὸ
καὶ κόψαν τὰ φτερά μου.
Οὔτε καρδιά, οὔτε μυαλὸ
δὲν μοῦμειναν δικά μου.

Μανούλα, ἂν οἱ φίλοι μου
ρωτήσουνε γιὰ μένα

πές τους πώς πήγα για δουλειά
έκεί στα μαύρα ξένα.

Μάννα, σ' όρκίζω μὴν τοὺς πείς
πὼς μ' ἔχουνε δεμένο
δὲν θέλω νὰ τὸ κλάψουνε
δικό μου πεπρωμένο.

Μαννούλα, ἂν ἡ ἀγάπη μου
φάξει δικὰ μου χνάρια,
πές της πὼς πήγα στὸ στρατὸ
σὰν τ' ἄλλα παλληκάρια.

Μάννα, σ' όρκίζω μὴν τῆς πείς
γιὰ τὸ φριχτό μου χάλι.
Δὲν θέλω ἐξ αἰτίας μου
νὰ σκύψει τὸ κεφάλι.

Χαράλαμπος Τσαουσίδης

ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΚΑΡΔΙΑ ΜΟΥ ΣΤΟΝ ΠΑΤΕΡ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟ!

Πολυαγαπημένε μου Πνευματικὲ Πατέρα,
εὐχομαι ὁ Κύριός μας νὰ σὲ γεμίζει
πάντοτε μὲ τοὺς καρπούς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος!
Γιὰ χρόνια τώρα προσεύχομαι καὶ δοξάζω
τὸν Οὐράνιο Πατέρα γιὰ τὴν τιμὴ πού ἔκανε
νὰ μαθητεύσω δίπλα σου γιὰ 1,5 περίπου χρόνο
στὸν Κορυδαλλό!

ΤΟ ΦΙΛΙ ΤΗΣ ΣΥΓΓΝΩΜΗΣ

Ἔνα γκρίζο καὶ μελαγχολικὸ πρωινὸ βρισκόμουν
στὴν πόρτα ἑνὸς ἀστυνομικοῦ κέντρου πού χρησί-
μευε γιὰ προσωρινὴ φυλακὴ. Ὑπῆρχαν κι ἄλλοι ἄν-
θρωποι κοντά μου, ἄλλοι περαστικοὶ πού στάθηκαν
ἀπὸ περιέργεια, ἄλλοι γιατί εἶχαν κάποιο συγγενὴ ἢ
γνωστό τους. Περιμέναμε ν' ἀνοίξει ἡ πόρτα.

Σὲ λίγο ἄκουσα βήματα πού πλησίαζαν κι ὕστε-
ρα φωνὲς διαπεραστικές. Ξεχώριζε ἡ φωνὴ μιᾶς
νέας γυναίκας πού οὐρλιαζε. Ὅταν ἀνοίξε ἡ πόρ-
τα εἶδα ἕνα θέαμα πού δὲν θὰ τὸ ξεχάσω ποτέ:
δύο ἀστυνομικοὶ κρατοῦσαν γερά ἀπὸ τὰ μπράτσα,
ὁ ἕνας ἀπὸ ἀριστερὰ καὶ ὁ ἄλλος ἀπὸ δεξιὰ, μιὰ
νέα γυναίκα. Δύο ἄλλοι πήγαιναν μπροστὰ καὶ ἄλλοι
δύο ἀπὸ πίσω της. Τὰ μαλλιά της ἦταν ἀκτένιστα,
ἀνακατωμένα, οἱ κρόταφοὶ της ἦταν μαύροι ἀπὸ τὰ
κτυπήματα. Τὰ ρούχα της ξεσχισμένα καὶ μὲ κηλίδες
ἀπὸ αἷμα. Πάλευε γιὰ νὰ ἐλευθερώσει τὰ χέρια της
ἀπὸ τὰ ὄργανα της τάξεως. Βλαστημοῦσε, καταριό-
ταν, κουνούσε ἄγρια τὸ κεφάλι της, ἐνῶ οἱ ἔξι ἀ-
στυνομικοὶ τὴν ἔσερναν στὸν διάδρομο. Τί νὰ κάνω;
ΣΕ ΜΙΑ ΣΤΙΓΜΗ ΘΑ ΕΧΑΝΑ ΓΙΑ ΠΑΝΤΑ ΤΗΝ ΕΥΚΑΙ-
ΡΙΑ! Σκέφθηκα: Νὰ προσευχηθῶ; — Δὲν εἶχα καιρὸ.

Ἀλήθεια! Θεέ μου...

πόσα ἔμαθα μέσα ἀπὸ τὴν σιωπὴ σου,
μέσα ἀπὸ τὴν ἀτέλειωτη ὑπομονή σου
πόση ἀγάπη δὲν ἀντλησα ἀπὸ τὰ μάτια σου,
πόσο κουράγιο καὶ δύναμη δὲν πήρα ἀπὸ τὴν
εἰρηνικὴ καὶ πονεμένη σου καρδιά!!!

Πόσα μηνύματα δὲν πήρα παρατηρώντας τὰ
δικὰ σου βήματα ἢ μελετώντας κάθε σου λέξη!!
Πόσα μὲ δίδαξες γλυκὲ μου Πατέρα καὶ δάσκαλε
μέσα ἀπὸ τὴν ἴδια σου τὴν ζωή!

Θὰ ἀκούω πάντα τὰ βήματά σου στοὺς διαδρόμους
τοῦ Κορυδαλλοῦ καὶ ἡ ἀγαπημένη σεπτὴ μορφὴ
σου θὰ μείνει γιὰ
πάντα χαραγμένη πάνω στὴν καρδιά μου, διότι σὺ
ἦσουν τὸ
μεταφορικὸ μέσον, πού χρησιμοποίησε ὁ Κύριός
μας, γιὰ νὰ
μὲ βγάλει, πιδ εὐκολα, ἀπὸ τὸν σκοτεινὸ τρόπο,
στὸν τρόπο τοῦ φωτός!

Μὲ ἄπειρη ἀγάπη καὶ σεβασμό,
ΣΠΥΡΟΣ Μ.

Υ.Γ. Ὁ ἀδελφὸς Ἀνδρέας ἦταν ὁ ξεναγὸς πού
μὰς ἔδειξε τοὺς δρόμους πού ἔπρεπε νὰ ἀκο-
λουθήσω μέσα στὴν πόλη μὲ τὰ φῶτα! Πρὶν
ὅμως ὁ Οὐράνιος Πατέρας εἶχε ὀδηγήσει τὴν
ἀγάπη μου γιὰ τὸν Λυτρωτὴ Χριστό!!

Νὰ τῆς δώσω λεφτά; — Δὲν θὰ μπορούσε νὰ τὰ
πάρει. Νὰ ψάλλω; — Θὰ ἦταν παράλογο. Μιὰ ξαφ-
νικὴ ὥθηση μ' ἔκανε νὰ προχωρήσω γρήγορα. Τὴν
φίλησα στὸ μάγουλο!

Ἦταν ἐμπνευση θεϊκὴ! Δὲν στάθηκα γιὰ νὰ τὸ
σκεφθῶ. Ἐπρεπε νὰ ἐνεργήσω ἀστραπιαῖα! Οἱ ἀ-
στυνομικοὶ, κατάπληκτοι ἀπὸ τὴν ἐνέργειά μου, ξέ-
σφισαν πρὸς στιγμὴν τὰ χέρια της. Δὲν ξέρω πὼς,
μὲ κάποια προσπάθεια, ἐλευθέρωσε τὰ χέρια της,
τὰ ἔνωσε, ἐνῶ ὁ ἀέρας ἀνέμιζε τὰ ἀκατάστατα
μαλλιά της, σήκωσε τὰ μάτια της στὸν συννεφια-
σμένο οὐρανὸ καὶ φώναξε: «Θεέ μου!» Κατόπιν κοι-
τάξε γύρω της σὰν νὰ τᾶχε χαμένα καὶ ξανὰ σήκω-
σε τὰ μάτια της στὸν οὐρανὸ: «Θεέ μου, ποίος λοι-
πὸν μὲ φίλησε; Ἀπὸ τὸν καιρὸ πού πέθανε ἡ δόλια
ἢ μάννα μου, κανεὶς δὲν μὲ φίλησε». Σκέπασε τὸ
πρόσωπό της μὲ τὰ χέρια της καὶ ἀφέθηκε νὰ ὀδη-
γηθεῖ σὰν ἄκακο ἄρνάκι στὸ αὐτοκίνητο τῆς ἀστυ-
νομίας πού θὰ τὴν πήγαινε στὴν φυλακὴ, ἐπανα-
λαμβάνοντας: «Κανεὶς ποτέ δὲν μὲ φίλησε ἀπὸ τὸν
καιρὸ πού πέθανε ἡ μάννα μου».

Μερικὲς μέρες ἀργότερα, πήγα νὰ τὴν ἐπισκε-

Ο ΑΝΑΛΩΤΟΣ ΘΗΣΑΥΡΟΣ ΤΗΣ Ι. ΜΟΝΗΣ ΤΑΞΙΑΡΧΩΝ ΑΙΓΙΑΛΕΙΑΣ

Του κ. ΠΑΝ. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ, Δ/τού Λυκείου

2. Ἡ τιμὴ τῶν ἁγίων λειψάνων στὴν ὀρθόδοξη Παράδοση

Οἱ χριστιανοὶ ἀπὸ τὴν περίοδο τῶν διωγμῶν ἀκόμα θεωροῦσαν τὰ ἅγια λείψανα «τιμιώτερα λίθων πολυτελῶν». Ἡ χριστιανικὴ κοινότητα, ἡ μεγάλη χριστιανικὴ οἰκογένεια, στεκόταν μὲ σεβασμὸ μπροστὰ τοὺς μάρτυρές της. Μὲ κίνδυνο τῆς ζωῆς τους οἱ πιστοὶ προσπαθοῦσαν νὰ ἀποσπάσουν ἀπὸ τὰ χέρια τῶν διωκτῶν τὰ σώματα τῶν μαρτύρων καὶ νὰ τὰ ἀποθέσουν «ἐν τόπῳ ἐπιτηδεῖω» (= κατάλληλο). Πίστευαν ὅτι ἡ καινούρια ἀνθρώπινη φύση, ποὺ «ἐνδύομεθα» μὲ τὸ βάπτισμα (Γαλ. 3,27) δὲν «ἀποθνήσκει ὡσπερ ἐν τῷ Ἀδάμ, ἀλλὰ ζωοποιεῖται» (Α' Κορ. 15,22) «διὰ τὸ ἐνοικοῦν πνεῦμα τοῦ Θεοῦ ἐν ἡμῖν» (Ρωμ. 8,11). Ἡ μετοχὴ τοῦ σώματος στὴν «καινὴ κτίσις» τῆς χάριτος, ποὺ ἰδιαίτερα τονίζει ὁ ἀπόστολος Παῦλος, κάνει τὰ λείψανα τῶν ἁγίων νὰ εἶναι ζωηφόρα καὶ νὰ εὐωδιάζουν. Οἱ ἅγιοι, θὰ εἶπει ὁ Δαμασκηνός⁶, «καὶ ζῶντες πεπληρωμένοι ἦσαν Πνεύματος Ἁγίου καὶ τελευτησάντων αὐτῶν ἡ χάρις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἀνεκφοίτως (= ἀνελλιπῶς, συνέχεια) ἐνεσι καὶ ταῖς ψυχαῖς καὶ τοῖς σώμασιν ἐν τοῖς τάφοις

* Συνέχεια ἀπὸ τὴ σελ. 351 τοῦ ὑπ' ἀρ. 16 τεύχους.

φθῶ στὴν φυλακὴ καὶ βρήκα στὴν πόρτα τὴν ἐπιμελήτρια.

«Ναί», μοῦ εἶπε, κουνώντας τὰ κλειδιά της. «Τὴν εἶχαμε πολλὰς φορὰς ἐδῶ τὴν καημένη. Νομίζω ὅτι δὲν εἶναι πιὰ στὰ καλά της, δὲν κάνει τίποτε ἄλλο ἀπὸ τὸ νὰ πηγαίνει πέρα - δῶθε στὸ κελλί της καὶ ρωτᾶ κάθε φορὰ ποὺ μπαίνω: "Ξέρετε ποῖός μοῦ ἔδωσε ἓνα φιλί;"».

Τὴν παρακάλεσα νὰ μοῦ ἐπιτρέψει νὰ μῶ στὸ κελλί προσθέτοντας: «Ξέρετε, εἶμαι ἡ καλύτερὴ της καὶ ἡ μόνη της φίλη, ἀφήστε με νὰ πάω νὰ τῆς μιλήσω...».

Ὅταν μπήκα, εἶδα ὅτι εἶχε πλύνει τὸ προσωπὸ της —εἶχε ὠραῖα μεγάλα μάτια— καὶ μοῦ εἶπε: «Ξέρετε ποῖός με φίλησε; Ὅταν οἱ ἀστυνομικοὶ με ἔφεραν ἐδῶ πρὶν λίγες μέρες, κάποια γυναίκα βγήκε μὲς ἀπὸ τὸ πλῆθος καὶ με φίλησε στὸ μάγουλο. Ξέρετε ποῖὰ ἦταν;».

Κατόπιν μοῦ διηγήθηκε τὴν ἱστορία της.

«Ἦμουν τὸ μόνο παιδί τῆς χήρας μάννας μου. Ὅταν πέθανε ἤμουν ἑπτὰ ἐτῶν. Ἦταν πολὺ φτωχιά, ἄν καὶ ἀπὸ καλὴ οἰκογένεια. Πέθανε στὸ πίσω δωμάτιο ἑνὸς ὑπογείου, μέσα στὸ σκοτάδι. Λίγο

καὶ τοῖς χαρακτηροῖς καὶ ταῖς ἀγίαις εἰκόσι αὐτῶν οὐ κατ' οὐσίαν, ἀλλὰ χάριτι καὶ ἐνεργείᾳ». Γι' αὐτὸ, ὁποῖος ἀγγίζει τὰ ἅγια λείψανα, παίρνει ἀγιασμό· «λαμβάνει τινὰ μετουσίαν», παίρνει χάριθι Θεοῦ, ποὺ βρίσκεται στὰ ἱερὰ λείψανα⁷. Ἡ θεῖα δύναμις καὶ χάρις, ποὺ ἐνοικοῦσε στὸ ζωντανὸ σῶμα τοῦ μάρτυρα ἢ τοῦ ἁγίου, ἐξακολουθεῖ νὰ ὑπάρχει καὶ στὸ λείψανό του, καθὼς καὶ στὸν τόπο ποὺ βρίσκεται αὐτό. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ τόπος ποὺ κρατοῦσε λείψανα ἁγίων ἐκλαμβάνονταν ὡς ἰδιαίτερα εὐλογημένος ἀπὸ τὸ Θεό. Οἱ χριστιανοὶ ἔλεγαν ὅτι «ὁ Θεὸς εἶασεν (= ἔδωκε) ἡμῖν τὰ λείψανα τῶν ἁγίων βουλόμενος ἡμᾶς πρὸς τὸν αὐτὸν ἐκείνοις χειραγωγῆσαι ζῆλον»⁸.

Ὁ Μ. Βασίλειος ὑποστήριξε ὅτι τὰ λείψανα τῶν τεσσαράκοντα μαρτύρων, ποὺ διασκορπίστηκαν σ' ὅλη τὴν οἰκουμένη, ἔγιναν «κοινοὶ φύλακες τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων». Ὁ δὲ Χρυσόστομος ὀνομάζει τὰ ἅγια λείψανα «μέγιστα τοῦ Θεοῦ δῶρα», «πηγὰς ναμάτων πνευματικῶν καὶ θησαυροὺς περιουσίας ἀναλώτους (= ἀδαπάνητους, ἀνεξάντητους)⁹.

3. Τὰ ἅγια λείψανα τῆς Μονῆς Ταξιαρχῶν

Ξεκινώντας ἀπὸ τὴν ἀντίληψη αὐτή, πολλοὶ κληρικοὶ καὶ μοναχοὶ κατέβαλλαν ἰδιαίτερη προσπάθεια νὰ

πρὶν πεθάνει, μὲ φώναξε, πήρε τὸ προσωπὸ μου στὰ δύο της χέρια, με φίλησε καὶ εἶπε: Θεέ μου, λυπήσου τὸ φτωχὸ μου κοριτσάκι, ὅταν δὲν θάμαι πιὰ κοντὰ του, φύλαξέ το, φρόντιζέ το! Ἀπὸ τότε κανεὶς δὲν με φίλησε στὸ προσωπὸ».

Καὶ μετὰ ξαναρώτησε: «Ποῖὰ μοῦ ὠδωσε ἐκεῖνο τὸ φιλί;».

«Ἐγώ», τῆς ἀπάντησα, «ἐγὼ σὲ φίλησα!».

Κατόπιν τῆς μίλησα γιὰ Κεῖνον τοῦ ὁποῖου ἡ ἀγάπη εἶναι ἀσύγκριτα πρὸ τρυφερῆ καὶ πρὸ μεγάλῃ ἀπὸ τὴν ἀγάπη οἰουδήποτε ἀνθρώπου. Γιὰ Κεῖνον, ποὺ γιὰ νὰ μᾶς ἐλευθερώσει ἀπὸ τὶς ἀμαρτίες μας σταυρώθηκε, γιὰ νὰ μπορέσει νὰ μᾶς χαρίσει τὸ φιλί τῆς συγγνώμης...

Βλέπω ἀκόμη μέχρι σήμερα στὸ πέτρινο πάτωμα τοῦ κελλιοῦ τῆς λιμνούλα ἀπὸ τῆς γιατροῦ, τὴν παρηγοριά καὶ τὴν σωτηρία καὶ πρὶν φύγει ἀπὸ τὴν φυλακὴ οἱ ἐπιμελήτριες ὁμολογοῦσαν τὴν θαυμαστὴ ἀλλαγὴ της. Στὴ συνέχεια ἐγίνε, μὲ τὴν χάριθι τοῦ Θεοῦ, τὸ μέσον σωτηρίας πολλῶν ἄλλων ποὺ ἦταν δεμένοι μὲ δεσμὰ βαρεῖα σὰν τὰ δικά της.

Ἀπόδοση
Οὐρανία Μπόνη